

Externe effecten onder de microscoop

AUTEUR Michiel van Meeteren

In de wetenschap en het maatschappelijke debat worden steden vaak gezien als 'motoren van economische groei' of 'brandpunten van innovatie'. Maar is dat terecht? Wanneer hebben bedrijven baat bij agglomeratie en wanneer niet? Geen onbelangrijke vragen in een tijd waarin sterk wordt ingezet op de rol van steden voor economische ontwikkeling.

Positieve en negatieve economische effecten van stedelijkheid worden wetenschappelijk aangeduid met de term 'agglomeratie externaliteiten'. Het zijn deze externe effecten die centraal staan in het proefschrift van Frank Neffke. Door toepassing van geavanceerde kwantitatieve methoden weet hij de kennis over deze effecten op een hoger niveau te tillen.

Toen mondialisering in de jaren negentig sterk om zich heen begon te grijpen ging het wetenschappelijke debat over de rol van steden in het postindustriële tijdperk. Onderdeel van die discussie was dat bedrijven 'footloose' zouden worden en zich overal kunnen vestigen. Dit hebben geografen als Allen Scott, Michael Storper en Richard Florida altijd sterk tegengesproken. Zij benadrukken juist dat het belang van de plaats alleen maar toe is genomen. Deze roep heeft extra geldingsdrang gekregen door het in zwang raken van het begrip 'kenniseconomie', waarbij opnieuw het belang van 'het lokale' wordt benadrukt. Een ander levendig wetenschappelijk debat gaat over de vraag of bedrijven nu juist baat hebben bij een concentratie van vergelijkbare bedrijven (lokalisatie economieën) of dat ze baat hebben bij een grote diversiteit aan bedrijven (de 'Jacobs externaliteiten'). De antwoorden op deze vragen zijn zeer genuanceerd, en vandaar dat het debat erover ook maar niet verstomt. Deze twee debatten vormen voor Neffke aanleiding om de externe effecten empirisch te onderzoeken.

De eerste twee empirische hoofdstukken laten zien dat agglomeratie effecten door de tijd heen inderdaad veranderen; door technologische ontwikkelingen en gedurende de levenscyclus van een technologie. Hieruit wordt duidelijk hoe een gediversifieerde en een gespecialiseerde stad elkaar in de weg kunnen zitten. Jonge bedrijven en industrieën kunnen baat hebben van leereffecten via andersoortige bedrijvigheid in de nabije omgeving. Tegelijkertijd zorgt een gebrek aan focus op lange termijn voor negatieve effecten, bijvoorbeeld doordat er onvoldoende draagvlak ontstaat voor gespecialiseerde dienstverleners. In de laatste twee empirische hoofdstukken wordt deze tegenstelling verder uitgediept. Bedrijven blijken vooral van elkaar te leren als ze omringd zijn door bedrijven

die anders zijn, maar waar de technologische afstand niet te groot is. Deze uitkomsten zijn niet baanbrekend, maar revolutionair is de gebruikte methode, waarbij hij de dynamiek van de technologische verwantschap in een maat weet te vangen. Deze maat, gebaseerd op metingen welke producten op dezelfde productielocatie gefabriceerd worden, stelt Neffke in staat de veranderingen in verwante productietechnologieën door de tijd heen nauwkeurig te meten. Doorgaans wordt deze verwantschap aangeduid via de zogenaamde SBI codering maar deze verouderd zo snel dat de verandering in de technologische verwantschap, die cruciaal is voor innovatie, helemaal buiten beeld blijft. Neffke's maat zou potentieel een instrument kunnen opleveren waarin toekomstige innovatieclusters en economische dynamiek tot op zekere hoogte te voorspellen zijn. Een economisch 'speerpunten-beleid' op basis van dergelijke kennis zou veel effectiever kunnen zijn dan het huidige, dat toch vaak de resultante is van een intensieve lobby van het gevestigde grootbedrijf. Neffke's proefschrift geeft echter geen 'kookboekoplossingen' voor een dergelijk beleidsinstrumentarium. Het proefschrift vraagt een aanzienlijke wiskundige en academische kennis om het op meer dan hoofdlijnen te kunnen volgen. Een proefschrift mag dat ook van de lezer vragen. Het is echter wel te hopen dat iemand die vertaling van deze bevindingen naar een beleidsinstrument ook zou willen bekostigen.

Opvallend is dat Neffke zich uitsluitend bedient van buitenlandse datasets. Zijn analyses vragen dan ook gedegen data op het niveau van individuele bedrijfslocaties. Sombere stemt dan ook het idee dat de bevindingen van Neffke niet of nauwelijks te repliceren zijn met de gebrekkige data die Nederland van ondernemingen verzamelt. Dit is de keerzijde van jarenlange bezuinigingen op bedrijfsenquêtes en 'vermindering van de administratieve lastendruk' voor ondernemingen. De kwaliteit van Neffke's proefschrift is dat het een tipje van de sluier oplicht wat een serieuze economisch geografische onderzoeksagenda en verbeterde dataverzameling een land aan strategische economische kennis zou kunnen opleveren. Als de ambitie van een door innovatie gedreven kenniseconomie meer is dan een holle hype, dan zouden beleidsmakers en politici hier een kans moeten pakken.

Frank Neffke (2009) *Productive places. The Influence of Technological Change and Relatedness on Agglomeration Externalities*. Universiteit Utrecht: Faculteit Geowetenschappen. Downloadbaar op: <http://igitur-archive.library.uu.nl/dissertations/2009-0714-200508/neffke.pdf>